

UDK: 272-428-242.6
Pregledni rad
Primljeno: siječanj 2015.

Marinko PERKOVIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
marinkope@bih.net.ba

DESET BOŽJIH ZAPOVIJEDI

Sažetak

Polazeći od činjenice da je Deset Božjih zapovijedi tlo na kojem su sazidani temelji kršćanskog morala, u ovom članku autor ukratko predstavlja svaku zapovijed pojedinačno. On se pritom služi vjeronaučnim formulama jer Božje zapovijedi promatra kao opća načela koja treba tumačiti i u svjetlu kasnijih moralnih kriterija. Budući da se Dekalog poklapa s naravnim moralnim zakonom koji je upisan u srcu svakog čovjeka, on naglašava da su Božje zapovijedi univerzalne i vrijede za sva vremena. Zato u završnom dijelu izražava želju da se one usvoje kao temelj univerzalne etike. Ali kako mnogi ne prihvaćaju postojanje naravnog zakona, a Dekalog odbacuju, autor svoju pažnju posvećuje poglavito vjernicima. Završnim razmišljanjem on ih potiče da se pred zahtjevima koja proizlaze iz Dekaloga ne obeshrabre. To više što vjerno opsluživanje Božjih zapovijedi garantira slobodan i blagoslovljen život na zemlji i, što je najvažnije, nebesko blaženstvo.

Ključne riječi: *Deset Božjih zapovijedi, Dekalog, naravni moralni zakon, Bog, roditelji, najznačajnije vrijednosti i dobra bližnjega, sloboda, putovnica za nebo.*

Uvod

Vrijeme u kojem živimo i različiti mentaliteti koji u njemu vladaju potiču nas da svoju pažnju usredotočimo na Deset Božjih zapovijedi. Ova je tema odabrana iz dva razloga. Prvi razlog: tema je uvijek aktualna. Drugi razlog: Deset Božjih zapovijedi je tlo na kojem su ugrađeni temelji kršćanskog morala. O aktualnosti teme nije potrebno mnogo govoriti. Dovoljno je promatrati svijet oko sebe da se zaključi: opsluživanje Božje zapovijedi je u ozbiljnoj krizi. Što se pak tiče drugog razloga, potrebno je reći ovo: Istina, kršćanski moral svoj temelj i izvorište ima u sakramentima. Osim toga, taj je moral nezamisliv i bez

Isusovih blaženstava. Međutim, i sakramenti i blaženstava svoje uporište imaju na sigurnom i čvrstom tlu: Dekalogu. Naime, sakramentalni moral te moralne smjernice koje proizlaze iz blaženstava pretpostavljaju vjerno opsluživanje Dekaloga. I sve nam to poručuje da je neizmjerljivo velika vrijednost Deset Božjih zapovijedi.

Govor o Dekalogu poprima još više na važnosti ako se ima u vidu da je on „jedna od najslavnijih stranica Staroga zavjeta“ te „sadržetak biblijske vjere i morala“.¹ Još je nešto potrebno istaknuti a to je: budući da je Dekalog živa Božja riječ a ne proizvod čovječjeg uma, on je univerzalan, te stoga vrijedi za sve ljude i narode. Univerzalnost Dekaloga još više dolazi do izražaja ako se ima u vidu činjenica da se Deset Božjih zapovijedi poklapa s naravnim moralnim zakonom koji je upisan u srcu svakog čovjeka.² Stoga zapovijedi Dekaloga ne samo da su univerzalne, one su i nezastarive, vrijede za sva vremena.

Postoje dvije verzije Dekaloga: Izl 20,2-17 i Pnz 5,6-21. One se bitno ne razlikuju. Razlika je vidljiva samo u motivaciji subotnjeg počinjaka te u razmještanju materijala u zadnje dvije zapovijedi. Katolička Crkva, slijedeći sv. Augustina, svrstava Deset Božjih zapovijedi u dvije skupine. U prvu skupinu ulaze prve tri zapovijedi. To su religiozne za-

¹ Marijan VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!* (Zagreb: Franjevačka visoka bogoslovija Makarska, 1989.), 2. Gianfranco Ravasi tvrdi da je Dekalog sinteza religioznog morala a voljeli su ga vjerni Židovi, Isus Krist i kršćanska zajednica. Usp.: Gianfranco RAVASI, *I comandamenti* (Cinisello Balsamo [Milano]: Edizioni San Paolo, 2002.), 38-39. Govoreći o Deset Božjih zapovijedi u Novom zavjetu, Adalbert Rebić tvrdi da je Dekalog bio „temelj cjelokupnog Isusova naviještanja i cjelokupne njegove etike. Za Isusa i njegove učenike Deset zapovijedi bilo je objava volje Božje.“ Adalbert REBIĆ, „Deset Božjih zapovijedi (Dekalog). Značenje Deset zapovijedi u Bibliji i u životu Crkve“, *Bogoslovska smotra* 82 (2012.), 675.

² O Dekalogu kao povlaštenom izričaju naravnog zakona vidi: *Katekizam Katoličke Crkve* (Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija, 1994.), br. 2070-2071. Da je Dekalog upisan u srcu svakog čovjeka, to je isticao i sveti Toma Akvinski čiji nauk o naravnom zakonu uživa velik ugled u službenom moralnom naučavanju Katoličke Crkve. Vidi: IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1998.), br. 44. Prema Tomi, Dekalog spada u drugotne zapovijedi naravnog zakona. Naime, Deset Božjih zapovijedi je neposredan zaključak prvotnih principa naravnog zakona koji se mogu svesti na jedan najopćenitiji princip: „Dobro treba činiti i tražiti, a zlo izbjegavati.“ Osim neposrednih zaključaka prvotnih principa naravnog zakona, tj. osim Dekaloga, prema Tomi postoje i posredni moralni zaključci do kojih se dolazi marljivim razmišljanjem nad prvotnim principima naravnog zakona i napose konzultirajući učene i mudre ljude. Vidi: Tommaso D'AQUINO, *La Somma Teologica* (Bologna: ESD, 1984.), I-II., q. 100.

povijedi i reguliraju čovjekov odnos s Bogom. Ostalih sedam su moralne zapovijedi i uređuju čovjekov odnos s bližnjima.³ Riječ je o deset *debarîm* (riječi) koje je Bog direktno prenio narodu. To nisu savjeti nego univerzalni principi, odnosno kriteriji na temelju kojih treba formulirati specifične norme i zakone.⁴ U stvari, to su opća načela koja treba uvijek konkretizirati.⁵ I sve nam to govori da Dekalog nije samo univerzalan i nezastariv, on je i prilagodljiv. To znači da ga treba tumačiti i u svjetlu kasnijih moralnih kriterija.⁶

Potrebno je imati to u vidu da bi se lakše shvatilo zašto je Katolička Crkva, u želji da što bolje pouči vjernike, neke zapovijedi drukčije formulirala. I u ovom su radu korištene vjeronaučne formule Dekaloga.⁷ To je učinjeno svjesno i s nakanom da što bolje uočimo opseg Deset Božjih zapovijedi i činjeničnu istinu da nas one žele osposobiti za kvalitetan odnos s Bogom i ljudskom zajednicom te od nas učiniti slobodne i sretne ljude.

1. Ja sam Gospodin Bog tvoj: Nemoj imati drugih bogova uz mene!

Prva Božja zapovijed je temelj, oslonac i najbolje tumačenje svih ostalih zapovijedi. Njezina važnost dolazi još više do izražaja ako imamo u vidu da se ona može promatrati kao sažetak Zakona i evanđelja. Ovom nam zapovijedu Bog poručuje da nikoga i ništa ne stavljamo kao glavni cilj svojega života, jer nas ništa, osim Njega, ne može ispuniti

³ Ovdje je potrebno reći da kršćanska tradicija poznaje dvostruku diobu Dekaloga. Origen je združio u jednu zapovijed prve dvije zapovijedi hebrejskoga teksta, a rastavio je na dvije zapovijedi posljednju zapovijed koja zabranjuje žudnju za ženom i dobrima bližnjega. Sveti Augustin je prihvatio takvu diobu koja je, zahvaljujući njegovu autoritetu, prihvaćena od katolika i luterana. S druge strane, grčki su oci zadržali diobu između prve i druge zapovijedi hebrejskog teksta, a zapovijed koja zabranjuje žudnju za ženom i dobrima bližnjega, promatrali su kao jednu. Tu diobu su prihvatili pravoslavci i reformirani kršćani. Usp.: Stefano VIRGULIN, „Decalogo“, Ermanno ANCILLI – PONTIFICIO ISTITUTO DI SPIRITUALITÀ DEL TERESIANUM (ur.), *Dizionario enciclopedico di spiritualità*, I. (Roma: Città Nuova Editrice, 2019.), 705.

⁴ Vidi: Debora TONELLI, *Il Decalogo. Uno sguardo retrospettivo* (Bologna: EDB, 2010.), 86, 94, 97, 158, 197.

⁵ Usp.: Werner H. SCHMIDT, *I dieci comandamenti e l'etica veterotestamentaria* (Brescia: Paideia Editrice, 1996.), 195.

⁶ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 8-9.

⁷ Vjeronaučne formule Dekaloga možemo naći u: *Katekizam Katoličke Crkve*, str. 511-512.

istinskom radošću i mirom. Stoga Bog želi da naše srce potpuno pripada samo Njemu. Ako se oglušimo na Njegov poziv, nužno ćemo se klanjati lažnim bogovima i idolima: novcu, karijeri, užitku, visokom životnom standardu, vlasti, moći, ljepoti, naciji, radu, napretku, znanosti...⁸

Kao i nekad (Izl 32,1-35) tako se i danas nerijetki klanjaju zlatnom teletu. Mnogi su se udaljili od Boga, ne shvaćaju Ga ozbiljno. Stoga ne čudi činjenica da je njihovu nutrinu ispunilo nešto drugo. Nemali broj ljudi današnjice napose je zarobljen svojim odnosom prema materijalnim dobrima. Ovdje treba posebno spomenuti novac koji je postao božanstvo kojemu se sve podređuje. I umjesto da novac služi ljudima, napose u ostvarenju plemenitih ciljeva kao što je pomaganje siromasima, on nad njima vlada.⁹ Novac može posve osvojiti i zarobiti čovjeka. A kada se to dogodi, tada čovjek smisao svojih aktivnosti vidi samo u njemu.

Prva nas zapovijed stoga potiče na ozbiljno razmišljanje o Bogu i vlastitom životu. Ako imamo pred sobom tijek povijesti Izabranog naroda ne samo prije nego i nakon Mojsija, onda možemo zaključiti da je Izraelu trebalo dugo vremena da iskristalizira svoju vjeru u jednoga Boga (vidi: 1 Kr 11,1-8). Isto tako svakom je čovjeku - vjerniku potrebno izvjesno vrijeme da pročisti svoju vjeru u pravoga Boga. Ako smo iskreni prema sebi, onda ćemo ponizno priznati da smo svi mi katkada vjerovali u neke idole i bogove. I što više odrastamo i postajemo zreliji, to više uviđamo da je prvu Božju zapovijed lakše prekršiti negoli ostalih devet. A ta je zapovijed iznimno važna – zato je prva – ona daje cjelokupno usmjerenje našem životu.¹⁰

U stvari, ta je zapovijed bît Dekaloga jer je temelj novoga i sretnijeg života. A takva života nema ako se čovjek ne suprotstavi svakoj vrsti idolopoklonstva, indiferentnosti u kojem živi društvo blagostanja koje zaboravlja i ignorira Boga, svim krivim slikama o Bogu koje čovjek sam kreira. Zato nas prva Božja zapovijed poziva da istinski upoznamo Boga. Tu nije riječ o bilo kakvoj spoznaji već o spoznaji koja je sastavljena od intelekta, volje, emocija i akcije. To će reći da poznaje Boga samo onaj tko Ga priznaje svojim životom, odnosno samo onaj

⁸ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 31, 35, 38-41.

⁹ Vidi: PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2013.), br. 55-58.

¹⁰ Usp.: Joan CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore* (Brescia: Queriniana, 2008.), 19, 24, 25.

tko istinski vjeruje u Njega, u Njega se ufa i ljubi Ga.¹¹ Zato prvu Božju zapovijed možemo promatrati kao poziv na vjeru, ufanje i ljubav. A vjerovati u Boga znači odbaciti hotimičnu sumnju, nevjeru, krivovjere, otpad od vjere, raskol. Ufati se u Njega znači odbaciti preuzetnost i boriti se protiv očaja. Ljubiti Boga znači boriti se protiv ravnodušnosti, mlakosti, duhovne lijenosti te odlučno odbaciti mržnju na Boga. A da bi to čovjek mogao učiniti, on se treba Bogu moliti. Zato nas ova zapovijed poziva na molitvu jer je ona nužni uvjet da bi se ova ali i ostale zapovijedi Dekaloga mogle vjerno opsluživati.¹²

2. Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud!

Budući da je u Bibliji ime usko povezano s osobom koju označuje, ovom se Božjom zapovijeđu nalaže da se Božje ime uvijek izgovora s dužnim strahopoštovanjem. To znači da se Božje ime ne smije psovati, profanirati, zlorabiti. Zloporaba Božjeg imena vidljiva je napose u magijskim činima s kojima se želi ovladati božanstvom s nakanom da ga se iskoristi u ostvarenju vlastitih ciljeva, koji su nerijetko usmjereni protiv drugih osoba. Što se tiče profanacije Božjeg imena, ona se događa uvijek kada se to ime koristi u krivom zaklinjanju. Ovdje je potrebno reći i ovo: i dok je Stari zavjet dozvoljavao zaklinjanje Božjim imenom u važnijim stvarima, čini se da Isus takvu zakletvu zabranjuje (Mt 5,33-37).¹³ Kad je riječ o psovci, nemali broj teologa smatra da je bogopsovka, napose bludna bogopsovka, jedan od najtežih prekršaja druge zapovijedi Dekaloga. U prilog tome navode činjenicu da je u Starom zavjetu ona bila smatrana teškim grijehom koji zaslužuje smrtnu kaznu (Lev 24,10-16). Hrvatski moralist Ivan Fuček odlučno tvrdi da

¹¹ Usp.: G. RAVASI, *I comandamenti*, 56-57.

¹² Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2086-2094, 2098. Vidi: Ivan FUČEK, „Il primo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico* (Casale Monferrato [AL]: Edizioni Piemme, 1993.), 992-998, 1002-1003.

¹³ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 49-55. *Katekizam Katoličke Crkve* ipak dopušta zaklinjanje Božjim imenom iz ozbiljnih i pravednih razloga: „U skladu sa svetim Pavlom (usp.: 2 Kor 1,23; Gal 1,20) crkvena je Predaja shvatila da se Isusova riječ ne protivi zakletvi kad je učinjena iz ozbiljna i pravedna razloga (npr. na sudu). 'Prisega, to jest zazivanje božanskog Imena za svjedoka istine, može se položiti samo u istini, razboritosti i pravednosti' (*Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1199, § 1).“ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2154. Vidi: Ivan FUČEK, „Il secondo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1023-1024.

je bludna bogopsovka najteži smrtni grijeh: „Ako ima *smrtni grijeh* (= uzmimo one najteže: apostaziju, umorstvo nedužna, preljub), ako postoji moralno zlo u svijetu, grješne strukture itd., onda je *bludna bogopsovka* – svjesno i slobodno počinjena – *najteži smrtni grijeh* koji je čovjek uopće kadar počiniti.“ Težinu tog grijeha on procjenjuje po zloći koja iz toga zla izvire: „*Bludna bogopsovka*, naime, nadilazi ‘normalnu’ čovjekovu zloću: to je *sotonska zloća* koju u nama izvodi ista zmija, isti zavodnik, isti Sotona koji je uništio naše Praroditelje u raju zemaljskome.“¹⁴ Imajući to u vidu, potpuno je u pravu Joan Chittister kada kaže da je psovanje Boga „moralna ludost visokog stupnja“.¹⁵

Potrebno je reći i ovo: bludna bogopsovka ali i svaka zloporaba Božjeg imena, svako kaljanje Njegova obraza, ostavlja za sobom nesaagledive negativne posljedice za čovjeka i ljudsku povijest. Osim toga, ateizam, odbacivanje Boga i ravnodušnost prema Njemu ne mogu se objasniti bez zloporabe Božjeg imena: ta je zloporaba toliko izobličila Njegovo lice da je čovjek jednostavno okrenuo leđa Bogu.¹⁶ Stoga ne čudi činjenica da je i sam Drugi vatikanski koncil naglasio da za rađanje ateizma u današnjem svijetu nemalu krivnju snose i sami vjernici koji pravo Božje lice zakrivaju svojim životom.¹⁷

Međutim, drugu zapovijed Dekaloga ne krše samo nemarni vjernici i teški grešnici nego i neki od onih koji sami sebe smatraju pobožnim ljudima. To oni čine uvijek kada manipuliraju Božjim imenom i sebe stavljaju na Njegovo mjesto. A to se događa kada traže od Boga da uvijek bude na njihovoj strani, da vrši njihovu volju, da se obračuna s onima s kojima oni nisu u dobrim odnosima. Takvi ljudi nerijetko prijete paklom drugima, zaklinju se Bogom, katkada i proklinju. Osim toga, zloporaba Božjeg imena može se dogoditi i u pobožnim zazivima, kao na primjer: „Bože, usliši vapaj siromaha“, a oni koji tako mole ne čine ništa, a mogu, za osobe u stvarnoj potrebi. I sve nam to govori da su i vjernici često u iskušenju prekršiti drugu Božju zapovijed.¹⁸

3. Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji!

Dan Gospodnji je vrijeme kada se čovjek odmara od uobičajenih poslova kako bi bio slobodan za Boga. Taj dan nije, ili bolje rečeno,

¹⁴ Ivan FUČEK, *Bogoštovlje. Molitva* (Split: Verbum, 2006.), 130-131.

¹⁵ J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 32.

¹⁶ Usp.: Joseph RATZINGER, *Bog i svijet. Vjera i život u našem vremenu* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005.), 142.

¹⁷ Vidi: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, br. 19.

¹⁸ Vidi: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 34-36.

ne bi trebao biti poput drugih dana. Jer to je dan koji je posvećen Bogu i koji, upravo zbog toga, ukazuje na dublji smisao ljudskog življenja. Osim toga, dan Gospodnji je od velike važnosti za našu vanjsku i unutarnju slobodu: on pokazuje kako živjeti s ljudima i ostati slobodan, kako se služiti materijalnim dobrima i pritom ostati posve neovisan. Zato Bog želi da se tog dana ljudi odmaraju, opuste od radne napetosti, oslobode od briga svakidašnjice, ali isto tako da taj dan ispune religioznim sadržajem. I sve to s ciljem da prodube svoju vjeru, izoštre religioznu osjetljivost, unesu više mira u svoj svakodnevni život.¹⁹

Ono što je za Židove subota, to je za kršćane nedjelja. Nedugo nakon Isusove smrti i uskrsnuća nedjelja je postala dan Gospodnji, dan kada kršćani slave euharistiju. Međutim, tek je od 321. godine ona postala i dan počinaka za sve kršćane. Naime, do tada su se kršćani židovskog porijekla odmarali subotom a kršćani iz poganskog svijeta onim danima koji su za to bili predviđeni u njihovim sredinama. Iako su dani odmora bili različiti, dan slavljenja euharistije bio je samo jedan: nedjelja. Glavni razlog zašto je nedjelja u kršćanstvu postala dan Gospodnji, bilo je Isusovo uskrsnuće koje se, kako kazuju sva evanđelja, dogodilo upravo u nedjelju (Mt 28,1-10; Mk 16,1-8; Lk 24,1-12; Iv 20,1-8). Od tada pa sve do danas nedjelja je za kršćane sveti dan u kojemu euharistijsko slavlje predstavlja glavni događaj. I sam je nedjeljni počinak usmjeren na euharistiju jer je ona privilegirano mjesto u kojem kršćani intenzivnije razmišljaju o nadnaravnim danostima i bivaju nahranjeni Isusom Kristom. Na taj način oni jačaju svoju vjeru, hrane ljubav, učvršćuju zajedništvo, unapređuju međuljudske odnose, osposobljavaju se za evanđeosko služenje. Pritom ujedno shvaćaju da je nedjeljna euharistija veliki Božji blagoslov: ona usavršava duhovni život te istovremeno osposobljava za borbu protiv svih moralnih zala.²⁰ Zato će *Katekizam Katoličke Crkve* reći: „Nedjeljna Euharistija utemeljuje i učvršćuje cjelokupno kršćansko djelovanje.“²¹

¹⁹ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 60, 63, 66, 68, 71. Govoreći o nedjeljnom odmoru, Ivan Fuček naglašava da on nije cilj samome sebi nego sredstvo koje vodi do uzvišenog cilja: posvetiti se vrijednostima i zahtjevima dana Gospodnjega. Usp.: Ivan FUČEK, „Il terzo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1033.

²⁰ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 72, 75.

²¹ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2181. U istom broju *Katekizam* naglašava da su, u zapovjedane dane, vjernici dužni sudjelovati na euharistijskom slavlju. Oni vjernici koji hotimice, tj. bez opravdanih ozbiljnih razloga (kao što su na primjer: bolest, skrb za dojenče, oprost od svojega župnika) ne izvrše tu dužnost, „čine teški grijeh“.

Nedjelja je dakle dan posvećen Bogu i nama samima. To je dan kada bi kršćani trebali intenzivnije razmišljati o stvarima koje su od iznimne važnosti za sretan život. Taj je dan ujedno predviđen za liječenje i poboljšanje obiteljskih i izvanobiteljskih odnosa.²² Njegov se smisao očituje u nesebičnom poklanjanju vremena drugima: najprije Bogu, potom ukućanima, zatim rodbini, prijateljima, susjedima, bolesnicima, starcima, siromasima.²³ Zato je nedjelja dan zajedništva, dan kada bi svi trebali imati više vremena i sluha za druge. Jednom riječju, nedjelja je dan koji, ako se tako organizira, hrani dušu i odmara tijelo te na taj način daje dodatnu kvalitetu ljudskom življenju.

4. Poštuj oca i majku (da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji)!

Četvrta zapovijed je most između zapovijedi koje uređuju naš odnos s Bogom i zapovijedi koji ravnaju naš odnos s bližnjima. Prema Bibliji, roditelji su predstavnici Božji na zemlji.²⁴ Oni su slika Boga Oca (Iz 63,16; Jr 31,9; Hoš 11,1-4; Mal 1,6) koji ima nježno i samilosno majčinsko srce (Iz 49,15; Jr 31,20; Hoš 11,8). Roditelji su naši prvi bližnji, s njima nas vežu posebne, krvne veze. Stoga i naš odnos prema njima treba biti iznimno kvalitetan. Tim više jer ispravno odvijanje društvenog života uvelike zavisi od unutarobiteljskih odnosa. Ovdje je potrebno istaći i ovo: premda dijete može više voljeti jednog roditelja, ova zapovijed poručuje da trebamo jednako poštovati i oca i majku. Još je nešto vidljivo iz formulacije ove zapovijedi, naime: jedino se u četvrtoj zapovijedi Dekaloga neposredno navodi nagrada za njezino vjerno opsluživanje: dug i dobar život. A dugo i dobro živjeti, prema Starom zavjetu, znači uživati poseban Božji blagoslov (Sir 3,6).²⁵

Važnost poštovanja roditelja napose je naglašena u Sir 3,1-16. Iz teksta je vidljivo da je ova zapovijed najprije upućena odraslim ljudima koji su dužni brinuti se za svoje ostarjele i onemoćale roditelje.²⁶ Bog od njih traži

²² Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 54.

²³ Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2186.

²⁴ Budući da su roditelji predstavnici Božji na zemlji, u židovstvu se ova zapovijed tiče čovjekova odnosa prema samome Bogu. Zato se ona kod Židova, kao peta zapovijed, nalazi na prvoj ploči Dekaloga. Usp.: Carmine DI SANTE, *Decalogo: Le dieci parole. Comandamento e libertà* (Assisi: Cittadella Editrice, 2007.), 60.

²⁵ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 85-87. *Katekizam Katoličke Crkve* ističe da nas četvrta Božja zapovijed poziva ne samo na čašćenje i poštovanje roditelja nego i svih onih „koje je Bog, za naše dobro, zaodjenuo svojim autoritetom“. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2197.

²⁶ Usp.: Luca MAZZINGHI, „Legge e alleanza: per una lettura teologica dell’ascesa di Mosè al Sinai“, Cesare LETTA (ur.), *I dieci comandamenti. Religione, coscienza, libertà* (Pisa: Edizioni ETS, 2009.), 57-58.

da poštuju roditelje, da budu strpljivi i ljubazni prema njima. Ali ne zato što su njihovi roditelji savršeni – nema savršenih roditelja – već zato što su ih rodili i činili ono što su znali i mogli da bi ih ispravno odgojili.²⁷ Poštovanje prema roditeljima ne smije biti samo puki osjećaj ili želja. Ono mora biti opipljivo i vidljivo. To znači da se punoljetna i autonomna djeca trebaju skrbiti za svoje nemoćne roditelje ne samo moralno nego i materijalno, jasno ako im to mogućnosti dopuštaju.²⁸ Premda će takva skrb u nekim slučajevima iziskivati i herojske napore, djeca nipošto ne smiju proklinjati roditelje niti željeti da oni što prije umru. To što oni čine za roditelje, samo je djelić onoga što su roditelji velikodušno učinili njima za vrijeme dugog procesa njihova odrastanja i osamostaljivanja.²⁹

Poštovanje roditelja nije dužnost samo odrasle samostalne djece nego i djece u razvoju o kojoj se roditelji još skrbe i nad njima bdiju. Djeca trebaju slušati svoje roditelje jer im oni govore što je dobro a što zlo te im pokazuju put kojim trebaju ići kako ne bi upali u zasjede kojih u ovom životu ima jako mnogo.³⁰ Međutim, poslušnost roditeljima ne smije biti apsolutizirana. Zašto? Zato što se ovom Božjom zapovijeđu ne kazuje da su roditelji uvijek u pravu.³¹ Naime, svi mi imamo jednog nebeskog Oca i poslušnost Njegovoj volji je najveći kriterij koji mora regulirati i naš odnos prema roditeljima. U tom smislu treba shvatiti Isusove riječi u Mt 10,35-37 i Lk 14,26 koje nam poručuju da nas ljubav prema roditeljima ne smije spriječiti da slijedimo Njegov put. Stoga se odrasla djeca smiju i trebaju usprotiviti roditeljima ako im oni sugeriraju nešto što se protivi prihvaćanju i vršenju Božje volje. Osim toga, odrasla djeca imaju pravo, unatoč protivljenju roditelja, izabrati vlastiti životni put kad je riječ o izboru zvanja i o izboru ženidbenog druga. U tome im roditelji trebaju pomagati mudrim savjetima, a ne

27 Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 67.

28 Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2218.

29 Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 88-91.

30 *Katekizam Katoličke Crkve* naglašava: „Dokle god živi u roditeljskoj kući, dijete treba slušati sve što roditelji opravdano traže za dobro njegovo i dobro obitelji. ‘Djeco, slušajte roditelje u svemu; to je milo u Gospodinu’ (Kol 3,20). Djeca također treba da slušaju razumne naloge svojih odgojitelja i svih onih kojima ih roditelji povjeravaju. No, ako su u savjesti uvjereni da bi poslušnost stanovitom odredbi bio protivnik čudoređu, neka ne poslušaju.“ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2217.

31 Usp.: Adolfo SCANDURRA, „Il decalogo nella catechesi. Perché puntare sui dieci comandamenti?“, *Credere oggi* br. 180 (2010.), 69.

odmagati svojom ponekad posesivnom zabrinutošću.³²

I još nešto: istina, ova zapovijed od nas traži da poštujemo svoju prošlost i budemo u stalnoj i kvalitetnoj vezi s našim korijenima. Ali nas ujedno upozorava, premda indirektno, da budemo uvijek svjesni i naše odgovornosti prema budućnosti. I kao pojedinci i kao zajednica trebamo novim naraštajima ostaviti nešto dobro, a ne samo nagomilane dugove, socijalne i klasne podjele, nacionalnu netrpeljivost... Četvrta Božja zapovijed nas dakle poziva da gradimo i sigurne mostove među generacijama.³³

5. Ne ubij!

Svrha pete Božje zapovijedi jest štititi ljudski život koji je najdragocjenije čovjekovo dobro na zemlji. Zapovijed zadobiva još više na aktualnosti ako imamo u vidu činjenicu da je danas ljudski život ugrožen od začeca pa sve do smrti. Dovoljno je spomenuti samo pobačaj i eutanaziju koji sve više oblikuju mentalitet suvremenog čovječanstva da bi se zaključilo kako danas doista živimo u kulturi smrti o kojoj je toliko puta govorio papa Ivan Pavao II.³⁴

Domet i opseg pete zapovijedi najbolje se može uočiti iz značenja hebrejskog glagola *racah* koji je ovdje upotrijebljen. Za razliku od glagola *harag* i *hemit*, koji se u Bibliji koriste da bi se označilo ubojstvo neprijatelja u ratu i zakonito izvršenje smrtno kazne, glagol *racah* ima isključivo ovo značenje: ubiti nevinu osobu. Stoga se ovom zapovijeđu zabranjuje svako nezakonito ubojstvo te ubojstvo nevinih, siromašnih, bolesnih, nezaštićenih osoba. Ova zapovijed obvezuje svakoga, uključujući i najvišu zakonodavnu i izvršnu vlast u narodu.³⁵

Peta zapovijed dotiče razne moralne teme: pobačaj, eutanaziju, samoubojstvo, torturu, smrtnu kaznu, rat i odbijanje sudjelovanja u ratu, pravednu obranu, uporabu atomske energije, zagađivanje okoliša, ugrožavanje zdravlja drugih, zloporabu alkohola i duhana, konzumiranje droge...³⁶ Budući da je u ovom radu nemoguće dotaknuti sve navedene teme, ovdje će ukratko biti govora samo o ovim: smrtnoj

³² Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 92-94. Vidi također: Mato ZOVKIĆ, „Starozavjetni i novozavjetni sadržaj četvrte zapovijedi“, *Bogoslovska smotra* 56 (1986.), 35-39.

³³ Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 63-64.

³⁴ Vidi: IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, ²1997.), br. 12, 50.

³⁵ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 97-98.

³⁶ Vidi: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2258-2317.

kazni, ratu i pravednoj obrani. Te su teme izabrane iz razloga što svi kršćani nisu bili uvijek, i još uvijek nisu, jednodušni u njihovu vrednovanju.³⁷

Danas ima pobornika i među samim katoličkim moralistima koji se protive smrtnoj kazni.³⁸ Osim toga nemali broj kršćana ne želi nositi oružje i sudjelovati u ratu. Međutim, gore spomenuti glagol *ra- cah* nikad u Bibliji nije upotrijebljen u kontekstu izvršenja smrtne kazne ili ubijanja u ratu. Što više, u Izl 21,12-17.29 nalazimo popis prekršaja koja zavređuju smrtnu kaznu. A u Post 9,6 čitamo: „Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti!“ Iz teksta se može zaključiti da zakonita vlast ima pravo počinitelje većih zlodjela kažnjavati smrću. Jasno, prije toga moraju biti iscrpljene sve druge mogućnosti kako bi se zločinci popravili. Ako bi i nakon toga počinitelji zločina bili nepopravljivi i opasni za društvo, čini se da primjena smrtne kazne u tim slučajevima ne bi bila protivna duhu pete Božje zapovijedi. Što se pak tiče sudjelovanja u ratu, najprije treba reći da suvremena katolička moralka odobrava samo obrambeni a nikako osvajački rat. Danas se u Katoličkoj Crkvi više ne govori o pravednom ratu, kao što je to bio slučaj u prošlosti, nego o pravednoj obrani. U svakom slučaju, potrebno je, u duhu biblijskog primata ljubavi i života, činiti sve da se rat izbjegne. Tim više jer rat iza sebe ostavlja pustoš i mnoge negativne posljedice. Napose stvara mržnju koja razara i agresora i nevine žrtve. Međutim, ako bi svi mirovni pokušaji ostali bez uspjeha, narodi imaju pravo oružjem braniti svoju domovinu. Iz svega rečenog proizlazi da smrtna kazna i sudjelovanje u obrambenom ratu nisu uključeni u petu Božju zapovijed kojom se, recimo to još jedanput, zabranjuje ubojstvo nevinih.³⁹

37 Vidi: Celestin TOMIĆ, „Ne ubij! – Biblijsko-povijesno razmatranje“, *Obnovljeni život* 44 (1989.), 144-150.

38 Jedan od njih je i Lino Ciccone koji tvrdi da smrtna kazna danas nije dozvoljena te je stoga sve države trebaju ukinuti. Usp.: Lino CICCONE, „*Non uccidere*“. *Questioni di morale della vita fisica* (Milano: Edizioni Ares, 1988.), 85, 87. Vidi: Gino CONCETTI, „Il quinto comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1055-1056.

39 Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 101-103. Što se tiče sudjelovanja u ratu, sveti Toma Akvinski tvrdi da u ratu treba više slušati zapovjednika vojske negoli vlastitog oca. Usp.: T. D'AQUINO, *La Somma Teologica*, II.-II., q. 26, a. 8 ad 3. Govoreći o svetačkim odlikama svete Ivane Arške, blaženi Ivan Merz naglašava da je ljubav prema domovini „najviša zemaljska ljubav prema bližnjemu“. Ivan MERZ, *Sabrana djela*, III. (Zagreb: Postulatura za kanonizaciju bl. Ivana Merza - Filozofski fakultet Družbe Isusove - Glas Koncila, 2012.), 404.

U istom smislu treba vrednovati i pravednu obranu. Prema tradicionalnom katoličkom naučavanju svatko ima pravo braniti svoj život pa i po cijenu da agresora liši života ako ne postoji nikakav drugi način da se izbjegne vlastita smrt. Imajući to u vidu ali i Isusove riječi u Mt 5,21-22.38-41.44 i 26,52, potrebno je reći i ovo: Pojedinaac se može odreći prava na samoobranu kad je njegov život u pitanju. Umjesto da ubije, on može dopustiti da bude ubijen. Međutim, onaj tko je odgovoran za živote drugih, kao na primjer majka za svoju nejaku djecu, dužan je zaštititi njihove živote pa makar to podrazumijevalo uporabu sile kojom se nanosi smrt agresoru. To će reći da je pravedna obrana pravo a ne dužnost kad je u pitanju vlastiti život, a ona je dužnost kad su u pitanju životi drugih.⁴⁰

Vratimo se ubojstvu nevinih. Potrebno je reći da nije samo fizičko ubojstvo nevinih jedina vrsta ubojstva koje se protivi petoj zapovijedi. Ubojstvom se može smatrati svako nanošenje nepravde drugima, kao i sve ono što drugima priječi da žive autentičnim ljudskim životom. Tu treba ubrojiti klevetu, uništavanje dobrog glasa drugih, ocrnjivanje, izrugivanje, bezrazložno kritiziranje tuđih postupaka, neljubaznost. Svi ti postupci mogu izazvati pravu psihičku smrt bližnjih. Da čovjek svoj jezik mora obuzdavati kako ne bi naškodio drugima, na to upozorava i Jakovljeva poslanica (Jak 3,6-10). I sve nam to govori da bližnje trebamo istinski ljubiti te se, sukladno tome, i ponašati kako bismo živjeli u duhu pete Božje zapovijedi.

6. Ne sagriješi bludno!

Neki kršćani tvrde da je Katolička Crkva proširila te samim tim i postrojila šestu Božju zapovijed jer je umjesto biblijske formulacije: „Ne učini preljuba!“ (Izl 20,14; Pnz 5,18), tu zapovijed ovako formulirala: Ne sagriješi bludno! Međutim ako imamo u vidu Isusove riječi: „Čuli ste da je rečeno: *Ne čini preljuba!* A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu“ (Mt 5,27-28), onda nije teško zaključiti da se biblijska zapovijed odnosi ne samo na preljub nego i na svaku bludnu radnju.⁴¹ Da se šesta zapovijed vrlo rano počela dovoditi u vezu s gotovo svim pitanjima seksualne etike, potvrđuju i neki starozavjetni tekstovi (kao npr.: Izl 22,18 i Lev 18,22-

⁴⁰ Vidi: L. CICCONE, „*Non uccidere*“. *Questioni di morale della vita fisica*, 51-66. Vidi također: G. CONCETTI, „Il quinto comandamento“, 1053-1055.

⁴¹ Vidi: Tommaso D'AQUINO, *I vizi capitali* (Milano: Biblioteca Universale Rizzoli, 1996.), 613.

24) koji osuđuju svako neodgovorno i neuredno seksualno ponašanje. U kasnijoj židovskoj te napose kršćanskoj predaji, proširenje šeste zapovijedi na sve bludne radnje još je više došlo do izražaja. Tako se, prema katoličkom moralnom nauku, bludno griješi ne samo preljubom nego i na druge načine: bestijalnošću, homoseksualnim činima, silovanjem, prostitucijom, konkubinatom, brakom na probu, predbračnim spolnim odnosima, pornografijom, masturbacijom... Kako je u ovom radu nemoguće pažnju posvetiti svim navedenim bludnim radnjama, ukratko će biti govora samo o ovim: preljubu, predbračnim spolnim odnosima i masturbaciji. I to će biti dovoljno da bi se uvidjelo da se šesta Božja zapovijed protivi svakom odvajanju seksualnosti od ljubavi i svođenju na užitak.⁴²

Kad je riječ o preljubu koji biblijska zapovijed izričito spominje, najprije treba reći da se brak u Bibliji smatra svetom institucijom a ljudska spolnost stvarnošću otajstvenog reda. Stoga sve ono što ugrožava te vrijednosti, smatra se teškim prekršajem. Prve stranice Biblije (Post 2,24) jasno kazuju da je Bog ustanovio brak kao monogamnu i nerastavljivu zajednicu muškarca i žene što će Isus svojim autoritetom izričito potvrditi (Mt 19,6). Logično je stoga da Bog kategorično zabranjuje preljub, tim više jer on uništava bračnu ljubav, a sam brak pretvara u ruševinu. Ovom zapovijedu to Bog želi spriječiti, a međusobnu ljubav i vjernost bračnih drugova ojačati, jer je to jedini put koji vodi do bračne sreće i radosti. A sreća i radost bračnih drugova postaje veća ako se iz njihove plodne ljubavi rađaju djeca. Rađajući djecu, bračni partneri postaju izravni Božji suradnici u stvaranju i očuvanju ovoga svijeta. I sve nam to govori da je brak, a s njim i spolnost, sveta danost kojoj treba odgovorno pristupati.⁴³

Iz rečenog se može zaključiti da je samo u zakonitom braku moguća vjerna, stabilna, zrela, neopoziva i isključiva tjelesna ljubav. Riječ o ljubavi za „dugo putovanje“, o ljubavi koja se više izražava dušom negoli tijelom.⁴⁴ Ljudska seksualnost je u službi takve ljubavi.⁴⁵ A autentična bračna ljubav je po svojoj naravi plodna. Zato je ona uvijek u

42 Usp.: C. DI SANTE, *Decalogo: Le dieci parole. Comandamento e libertà*, 90.

43 Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 109, 111, 117, 124. Polazeći od dostojanstva bračnoga čina i od činjenice da je dijete Božji dar a ne dug, Katolička Crkva se protivi umjetnoj oplodnji i svemu onome što je s njom povezano. Vidi: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2373-2379.

44 Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 94.

45 Vidi: Ivan FUČEK, *La sessualità al servizio dell'amore. Antropologia e criteri teologici* (Roma: Edizioni Dehoniane, 1996.).

službi života.⁴⁶ Takve ljubavi nema u predbračnim spolnim odnosima. Ustvari, predbračni spolni odnosi su osiromašenje ljubavi. To je jedan od razloga zašto se ti odnosi ovom zapovijedu zabranjuju, kao što se zabranjuje i masturbacija koja teži jedino za spolnim užitkom.

Iako neki masturbaciju ne smatraju grijehom, ovdje je potrebno reći da ona nije bezazlena stvar. Katolička Crkva smatra da je čin masturbacije „u sebi teško neuredan“. Ali ujedno i naglašava da zbog nedovoljne zrelosti pojedinaca, stečenih navika, stanja tjeskobe ili drugih psiholoških i društvenih razloga moralna krivnja onih koji se samozadovoljavaju može biti znatno umanjena.⁴⁷ U svakom slučaju čovjek se protiv tog grijeha treba i može boriti. A to će uspješno učiniti, tvrdi Ivan Fuček, ako u dubini svoje duše stvori stav radikalnog odreknuća od takve vrste naslade te se napasti masturbacije suprotstavi samokontrolom, ispravnom motivacijom i preusmjeravanjem pažnje na nešto drugo.⁴⁸

Ova zapovijed dakle poziva sve ljude - kršćane na čistoću. A čistoća je uzvišena krepost i nimalo nije lako ostvariva. Ona zahtijeva stalnu samokontrolu, samosvladavanje i samodisciplinu.⁴⁹ Nije učinak trenutačnog čina volje već je djelo duga nastojanja.⁵⁰ I zbog toga ona je izuzetno dragocjena. To najbolje znaju oni koji su uspjeli uspostaviti

⁴⁶ Vidi: Jordan KUNIČIĆ, *Ljubav u službi života* (Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1969.). Vidi također: Zorica MAROS, „Kršćanski pogled na brak i moralni aspekti ljudske seksualnosti“, Darko TOMAŠEVIĆ – Zorica MAROS (ur.), *Teološke tribine 2014. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet, 2014.), 40-46.

⁴⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2352. Vidi: KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1976.), br. 9. Okolnosti znatno umanjuju težinu grijeha masturbacije napose kod onih koji se nalaze u pubertetu. Naime, osobe u pubertetu su pod utjecajem snažnih determinizama koji su redovito jači od njihove volje koja, u tim godinama, još nije uvježbana i čvrsta. O tome ispovjednici trebaju voditi računa. Iako će mladim penitentima razborito govoriti da je i na tom području moguće postići harmoniju i već zarana ih poticati na svladavanje, ipak samu stvar ne smiju dramatizirati niti kod mladih ljudi podržavati osjećaj krivnje. U protivnom u njihovoj nutrini mogu izazvati revolt i dovesti ih u opasnost da jednoga dana, preopterećeni ispovjednikovim zahtjevima, odbace katoličku vjeru i moral. Usp.: Ivan FUČEK, *Ispovjednik i pokornik. Moralno-duhovni aspekti* (Poreč - Pazin: Biskupija Porečka i Pulska, 2014.), 323, 333. Vidi također: Jordan KUNIČIĆ, „Verso un ridimensionamento della gravità del peccato solitario?“, *Perfice munus* 43 (1968.), 225.

⁴⁸ Vidi: Ivan FUČEK, *Poruka Prve Ploče. Tri Božje zapovijedi* (Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1990.), 327-335.

⁴⁹ Usp.: Ratko PERIĆ, *Dekalog* (Mostar: Crkva na kamenu, 2004.), 160.

⁵⁰ Vidi: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2339, 2342, 2343.

harmoniju na području svoje seksualnosti. Zato su oni iznutra slobodni i veoma sretni ljudi. Ali su i Bogu bliži jer ih čistoća „na neki način čini sličnima anđelima“ i „vrlo sličnim Bogu“.⁵¹

7. Ne ukradi!

Sedma Božja zapovijed zabranjuje otmicu ljudi i krađu tuđih dobara. S njom Bog želi zaštititi slobodu i dostojanstvo svakog ljudskog bića. Bog, naime, ne dopušta da se ljudi svedu na status roba, da se izrabljuju niti da se njima manipulira. Iako problem ropstva nije više aktualan na našim prostorima, mora se ipak priznati da danas postoje različiti oblici lišavanja slobode drugih koji se puno ne razlikuju od klasičnog ropstva: izrabljivanje radnika, tiranija i gospodarenje nad drugima u obiteljima, na radnim mjestima, u politici... Čovjeka krade svaki onaj tko ga bezobzirno iskorištava za svoje ciljeve, koji ga svodi na glasački broj, koji mu ne dopušta da ima vlastito mišljenje o svemu onome što je bitno u ljudskom životu. Jednom riječju, čovjeka krade svaki onaj koji ga na bilo koji način instrumentalizira. Uz to valja reći da klasično ropstvo još nije izumrlo u svijesti i ponašanju nekih ljudi. I danas se ljudi krađu da bi se iznudio novac. Kidnapiraju se taoci prilikom krađe banki ili sa željom da se ostvare politički ciljevi. Iz ekonomski nerazvijenih zemalja dovode se djevojke da bi bile ropkinje u noćnim barovima i javnim kućama „naprednih“ zemalja. I sve nam to govori da je sedma zapovijed aktualna i danas kao što je bila aktualna u prijašnjim vremenima.⁵²

Aktualnost zapovijedi vidljiva je napose u činjenici da se i danas širom svijeta krađu tuđa materijalna dobra. Ovdje treba reći da materijalna dobra nisu zlo u sebi. Ona su potrebna čovjeku da bi živio normalnim i slobodnim životom. Međutim, materijalna se dobra ne smiju apsolutizirati i divinizirati. Ona nisu i ne mogu biti svrha i cilj života. Trebaju služiti čovjeku a ne čovjek njima. Čovjeku su dana zato da se on ostvari kao ljudsko biće. To će čovjek moći učiniti ako materijalna dobra razborito koristi te ih, ako je u mogućnosti, dijeli i drugima. Čovjek dakle ima pravo na privatno vlasništvo. Ali Biblija poručuje da je pravo na privatno vlasništvo Božji dar (Post 1,28-30 i Lev 25,23) te stoga nije apsolutno i bezuvjetno. To će reći da dobra ovoga svijeta trebaju služiti svim ljudima, a ne samo bogatim pojedincima.

⁵¹ Alfonz LIGUORI, *Vježbanje u savršenosti* (Split: Verbum, 2009.), 97-98.

⁵² Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 151-155, 173-174.

Imajući u vidu tu činjenicu, postaje lakše razumljiv sljedeći stav Katoličke Crkve: Ona, naime, ovu zapovijed ne primjenjuje u slučaju krajnje potrebe kada siromah nema najnužnijih sredstva za preživljavanje. Tada on, kako tvrdi Drugi vatikanski koncil, „ima pravo da sebi pribavi potrebno od tuđega“⁵³. U tom slučaju vrijedi pravilo koje je sveti Toma formulirao ovako: „U slučaju krajnje nužde sve je zajedničko.“⁵⁴ Pribavljanje najnužnijih sredstava za preživljavanje na takav način, katolička moralna teologija ne smatra krađom pa samim tim niti grijehom.⁵⁵ To je pravilo u skladu s biblijskim naukom koje daje prednost stvarnim potrebama siromaha pred privatnim vlasništvom bogataša.

Naime, ako pažljivo čitamo Bibliju, brzo uočavamo da je u njoj pažnja koncentrirana na prava slabih i nemoćnih a ne na prava bogatih i moćnih. Ona želi zaštititi siromahe od izrabljivanja bogataša.⁵⁶ Biblija jasno poručuje da poslodavci moraju radnicima - siromasima osigurati pravovremenu i pristojnu plaću (Lev 19,13 i Pnz 24,14-15). Svako uskraćivanje plaće nadničarima bilo bi veliko zlo. Imajući u vidu i odredbe sadržane u Izl 22,20-22.24 i Pnz 15,1-3.7-11, postaje još jasnije zašto Biblija daje prednost siromasima pred privatnim vlasništvom bogataša. Ovi zadnji trebaju svoja materijalna dobra dijeliti s njima, a ne gomilati bogatstvo i gledati vlastitu korist. Novi zavjet je u cijelosti usvojio starozavjetni nauk o vremenitim dobrima. To je napose vidljivo u 1 Iv 3,17: „Tko ima dobra ovoga svijeta i vidi brata svoga u potrebi pa zatvori pred njim srce – kako ljubav Božja ostaje u njemu?“ Dakle, po Božjoj volji, poput zraka i sunčeve svjetlosti, i vremenita dobra ovoga svijeta pripadaju svima a ne samo nekima. Sveti Ambrozije će reći: „Ne daješ od svoga kad daruješ siromahu, nego mu vraćaš što je njegovo. Jer ono što je zajedničko i dano na upotrebu svima ti svojataš za sebe. Zemlja je dana svima, a ne samo bogatima.“⁵⁷

⁵³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, br. 69.

⁵⁴ T. D'AQUINO, *La Somma Teologica*, II-II., q. 32, a. 7 ad 3; q. 66, a. 7. Vidi: Mauro COZZOLI, „Il settimo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1097-1098.

⁵⁵ Vidi: Tomislav JOZIĆ, *Društvena teološka etika* (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 2000.), 55-56.

⁵⁶ Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 101.

⁵⁷ Citat možemo naći u: PAVAO VI., *Populorum progressio*, br. 23, Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991.), 323. Iako ovakvo promišljanje mnogi neće prihvatiti, ono je bliže biblijskom duhu negoli svijest koju suvremeni čovjek ima o privatnom vlasništvu i materijalnim dobrima. Prilikom predstavljanja sedme Božje zapovijedi i na tu se činjenicu, u ovom radu, željelo ukazati.

Iz rečenog bi međutim bilo pogrešno zaključiti da su siromašni ljudi oslobođeni od opsluživanja sedme Božje zapovijedi. Ovdje je bilo govora samo o onima koji žive u *krajnjem* siromaštvu. Oni pak koji žive siromašno, a ipak imaju dovoljno sredstava za život, premda jako skroman i oskudan, griješe protiv ove zapovijedi kao i svi drugi ljudi.⁵⁸

8. Ne reci lažna svjedočanstva (na bližnjega svoga)!

Osma Božja zapovijed, kao i sve druge zapovijedi Dekaloga, želi osigurati sretan i dobar život ljudi na zemlji. A takva života nema ako je čovjek sklon svjedočiti lažno na bližnjega svoga te izgovarati krupne i sitne laži kako bi prikrio vlastite i tuđe pogreške. Svaki čovjek treba biti istinoljubiv i iskren te se mora čuvati licemjerja, pretvaranja i dvoličnosti. To je uvjet za stvaranje međusobnog povjerenja i zajedničkog suživota.⁵⁹

Prvotno značenje osme zapovijedi bilo je sljedeće: njom se za-
branjuje svjesno lažno svjedočenje protiv bližnjega na sudu. Naime, u Starom zavjetu svjedočanstvo barem dvojice svjedoka, koje nitko nije mogao opovrgnuti, imalo je presudnu važnost u izricanju sudske presude. Na temelju tog svjedočanstva optuženik je gubio čast, dobar glas, posjed, nerijetko i život. Jasno, kao i svugdje tako su se i po sudovima događale različite zloporabe. Prisjetimo se samo pripovijesti o Nabotovu vinogradu (1 Kr 21,1-16) koja zorno govori o tragičnim posljedicama krivog svjedočenja. Na žalost, tada kao i danas, lažna svjedočanstva nisu bila rijetkost. I upravo zato, da bi ljude zaštitila od pogubnosti takvih svjedočanstva, osma Božja zapovijed nalaže: „Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!“ (Izl 20,16).⁶⁰

Već je u Starome zavjetu opseg ove zapovijedi bio proširen tako da se njezin sadržaj nije ograničavao samo na lažno svjedočenje na sudu nego se odnosio na svaku lažnu izjavu protiv bližnjega, odnosno

⁵⁸ *Katekizam Katoličke Crkve* nabraja neke načine na koje je moguće počinuti krađu: nepravedno uzimanje tuđih dobara, namjerno zadržavanje pozajmljenih stvari, varanje u trgovini, plaćanje nepravednih plaća, povisivanje cijena na račun tuđe nevolje, podmićivanje, prisvajanje dobara koja pripadaju poduzeću, loše obavljanje radnih zadataka, porezne utaje, krivotvorenje računa i čekova. Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2409.

⁵⁹ Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2468-2469. Vidi: Salvatore PRIVITERA, „L’ottavo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1108-1109.

⁶⁰ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 177-181.

na laž općenito (usp.: Izl 23,1 i Lev 19,11). To je učinjeno s pravom jer lažljivi jezik može postati ubojito i smrtonosno oružje. Biblija nas na to upozorava i jasno poručuje da ubijati druge jezikom nije ništa manje zlo nego ubijati ih mačem: „Udarac bičem ostavlja masnicu, udarac jezikom lomi kosti. Mnogi su pali od mača, ali ne toliko kao od jezika“ (Sir 28,17-18). U Novom zavjetu napose već spomenuta Jakovljeva poslanica govori o pogubnosti zla jezika (Jak 3,6-10). Znajući dobro da laž ne može nikoga usrećiti i donijeti mir, sveti Pavao poručuje kršćanima: „Zato odložite laž i *govorite istinu jedan drugomu* jer udovi smo jedni drugima“ (Ef 4,25). Nije potrebno ni podsjećati, svi to znamo, da Isus Krist, koji je i sam bio žrtva lažnih svjedočanstava (usp.: Mk 14,55-61), od svojih sljedbenika traži da uvijek govore istinu podsjetivši ih ujedno da je laž đavolsko djelo (Iv 8,44).

Zašto govoriti istinu? Zato što je to sveti čin po kojemu čovjek postaje sve sličniji Bogu koji je sama Istina. Istina je jedino tlo na kojemu se može sigurno stajati. Osim toga, od govora ovisi kakvoća našeg osobnog i društvenog života. Naime, govor definira svakog od nas kao iskrenu ili neiskrenu osobu te stvara ili razara međusobno povjerenje i zajedništvo. I dok se krađom oduzima od drugih ono što imaju, lažju se oduzima ono što jesu: njihova reputacija, kvaliteta njihova življenja. Laž dakle ima drukčije učinke od krađe. Restitucijom se ukradeno može vratiti, šteta načinjena lažju teško se može nadoknaditi.⁶¹

Potrebno je stoga uvijek govoriti istinu. Međutim, to ne znači da se svakome mora reći ono što je istinito. Čovjek nije dužan svakome priopćiti ono što zna. *Katekizam Katoličke Crkve* naglašava: „*Pravo na priopćavanje* istine nije bezuvjetno. Svatko mora suobličiti svoj život evanđeoskoj zapovijedi bratske ljubavi; a ona u konkretnim prilikama zahtijeva da se procijeni je li ili nije prikladno otkriti istinu onomu tko za nju pita.“⁶² Osim toga, čovjek nije dužan kazati istinu onima koji bi tu istinu zloupotrijebili i drugima naškodili. Naime, „dobro i sigurnost drugoga, poštivanje privatnog života, opće dobro dostatni su razlog da se prešuti što ne smije biti poznato. (...) Nitko nije dužan otkriti istinu onomu tko nema prava da je upozna.“⁶³ U tim slučajevima prešutjeti istinu ne znači lagati. A na šutnju su, snagom zvanja i službe, pozvani ne samo svećenici koje veže ispovjedna tajna nego i oni koje veže strukovna tajna: liječnici, političari, pravnici, vojnici... Uz to valja reći

⁶¹ Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 116-117, 120-121, 123.

⁶² *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2488.

⁶³ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2489. Vidi: S. PRIVITERA, „L'ottavo comandamento“, 1110.

da razborit čovjek zna pričekati i u pravo vrijeme istinu priopćiti. On će istinu kazati obzirno i s nakanom da s njom druge izgrađuje i među njih mir unosi, a ne da ih uništava te nemir i razdor stvara.⁶⁴

A nemir i razdor stvara svaki onaj koji ogovara svojega bližnjega. Iznose se tuđe mane i pogreške da bi se druge ocrnilo, ozloglasilo, cijenu im umanjilo. I premda oni koji ogovaraju govore istinu, mora se reći da je ta istina parcijalna jer se redovito, u ogovaranjima, ne iznose dobre strane i vrline onih koji su predmet ogovaranja. A to nije pravedno ni objektivno. Zbog toga neki smatraju da je ogovaranje laž. U svakom slučaju ogovaranje je grijeh od kojega nas ova zapovijed želi očuvati.⁶⁵

9. Ne poželi žene bližnjega svoga!

Deveta Božja zapovijed preuzima tematiku šeste zapovijedi na način što tu tematiku proširuje i produbljuje. U središtu zapovijedi nisu više grešna djela i akcije nego grešne misli i želje koje su znane samo Bogu i nama samima. Ovom zapovijeđu Bog poručuje da i nutarnji grijesi čine čovjeka nesretnim i nemirnim te da i oni unose nered u međuljudske odnose. A to Bog, ovom zapovijeđu, želi spriječiti te ujedno ukazati na činjenicu da svako zlo, prije nego se pretvori u djelo, započinje u srcu. Stoga se svatko treba truditi oko čistoće svoga srca jer iz srca izvire sve ono što onečišćuje čovjeka (Mt 15,17-20).

Da bismo u potpunosti shvatili ovu ali i desetu Božju zapovijed, pažnju trebamo posvetiti glagolu *hamad* koji je upotrijebljen u Izl 20,17. Ta se hebrejska riječ prevodi našim glagolom „žudjeti“ koji ima izrazito realistički a ne samo psihološki naboj. To će reći, tvrde neki teolozi, kao na primjer Johannes Herrmann, da ovdje nije riječ o želji koja se spontano rodi nego o grešnoj namjeri da se ta želja sprovede u djelo. A namjera je prisutna ako čovjek u svojem srcu smišlja pohotni plan i spletke kako bi se dočepao žudene osobe.⁶⁶ Ovom se zapovijeđu

⁶⁴ Vidi: W. H. SCHMIDT, *I dieci comandamenti e l'etica veterotestamentaria*, 176.

⁶⁵ Ovdje je potrebno reći i ovo: Iz objektivno valjanih razloga čovjek se može poslužiti ogovaranjem. Tako na primjer, onaj tko je duboko povrijeđen tuđim riječima i postupcima, smije se požaliti svojem vjernom prijatelju. U tom slučaju cilj ogovaranja nije ocrnjivanje drugoga, nego oslobađanje od pretrpljene duševne boli.

⁶⁶ Usp.: G. RAVASI, *I comandamenti*, 142-143. Komentirajući Isusove riječi: „A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu“ (Mt 5,28), Ravasi smatra (str. 145) da te riječi treba tumačiti u upravo opisanom smislu. On tvrdi da Isus nije nerealan i čistunac da bi žigosao prvotnu reakciju, spontanu privlačnost. Isus ovdje misli na žudnju u smislu spletke, planiranja, intimne odluke da se to i dogodi.

dakle zabranjuju i grešna požuda i akcija koje se poduzima da se požuda realizira. Ovdje je potrebno naglasiti ovo: nitko nema pravo graditi svoju bračnu sreću razarajući tuđe bračno ognjište. Imajući u vidu dosad rečeno, može se ustvrditi i sljedeće: nije grijeh ako neoženjen čovjek pomisli: „I ja bih želio imati lijepu i plemenitu ženu kao što je lijepa i plemenita žena mojega bližnjega.“ Stoga ova zapovijed može djelovati stimulirajuće na buduće bračne drugove. Može ih potaknuti da na odgovoran i pošten način nađu svojega bračnog partnera s kojim će živjeti sretno i blagoslovljeno. A sretnog i blagoslovljenog braka nema ako čovjek vjerno ne vrši i devetu i šestu zapovijed Dekaloga. Obje zapovijedi štite bračnu ljubav i kazuju da je brak sveta, isključiva i neraskidiva institucija. Deveta zapovijed dakle još bolje ističe dubinu šeste zapovijedi. U njoj se želi sasjeći moralno zlo u samom korijenu. Od čovjeka se traži da bude čist i u najintimnijim mislima i željama srca.⁶⁷

Deveta zapovijed međutim ne želi zaštititi samo instituciju braka. Ova zapovijed, naime, ne osuđuje samo pokušaje otimanja srca tuđe žene nego i svaki stav koji ženu svodi na puki objekt žudnje, na igračku. Deveta zapovijed dakle ide dalje i duboko potresa permisivni mentalitet koji se udomaćio u današnjem svijetu. Širenju takva mentaliteta uvelike pridonose televizija, internet, časopisi i druga sredstva priopćavanja koji su, na žalost, postali instrument i moralne perverzije.⁶⁸

Deveta zapovijed nas i na to upozorava te ujedno kazuje da je žudnja duhovna bolest želje koja nema kočnica. A Bog je čovjeku darovao nešto što nije dao nijednom drugom zemaljskom stvorenju: sposobnost da sebe kontrolira. I upravo je nedostatak te kontrole grijeh na koji nas ova zapovijed upozorava. Zato devetu Božju zapovijed možemo s pravom nazvati zapovijed samokontrole. Snaga te zapovijedi očituje se u tome što ona čovjeka zaustavlja prije negoli on otvori vrata svoje duše grešnoj požudi.⁶⁹ Ako čovjek grešnu požudu zaustavi, sačuvat će čistoću srca koja istinski usrećuje i čini iznutra slobodnim svaku osobu.⁷⁰ I deveta Božja zapovijed dakle poručuje da je čistoća blago koje treba svim silama čuvati.⁷¹

⁶⁷ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 196-198.

⁶⁸ Usp.: G. RAVASI, *I comandamenti*, 158.

⁶⁹ Usp.: J. CHITTISTER, *I dieci comandamenti. Leggi del cuore*, 127-130.

⁷⁰ Tomás Larrañaga upozorava da se problemi vezani uz seksualnost ne rješavaju ako se seksualnost prigušava, nego ako se ona odgaja i omogući da sazrije. Usp.: Tomás Larrañaga, „Il nono comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1117.

⁷¹ Čistoća srca se postiže i čuva krepošću i darom čistoće, čistom nakanom, čistim pogledom, stegom mašte i osjećaja, stidljivošću, molitvom. Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2520-2524. Sveti Jeronim tvrdi da čovjek može poginuti od vlastite ruke samo u jednom slučaju: ako je to jedini način da obrani svoju čudorednu čistoću. Usp.: JERONIM, *Tumačenje Jone proroka* (Makarska: Služba Božja, 1997.), 230.

10. Ne poželi nikakve tuđe stvari!

Činjenica je da čovjek bez privatnog vlasništva ne može pristojno i uspješno živjeti. Zbog toga deseta Božja zapovijed želi sačuvati čovjekovu privatnu imovinu od gramzljivosti i pohlepe drugih ljudi. Ona želi da svaki čovjek očovječi težnju za imanjem i nadvlada grešnu zavist u odnosu na posjed bližnjih. I dok nas sedma zapovijed opominje da se trebamo čuvati grešnih djela protiv tuđeg vlasništva, deseta ide još dublje: ona nas upozorava da se trebamo čuvati i grešnih želja glede tuđeg imanja, želja koje bi nas mogle lako dovesti do grešnih djela. U stvari, deseta Božja zapovijed radikalizira sedmu. Ona osuđuje grešnu zavist i nezasitnu pohlepu.⁷²

Već smo vidjeli da sedma Božja zapovijed želi prvenstveno zaštititi pravo siromaha. Zbog toga se i deseta zapovijed okreće ponajprije protiv gramzljivih bogataša koji nikad nisu zadovoljni onim što imaju. Bog ovom zapovijeđu osuđuje njihovu nezasitnu pohlepu koja se želi još više obogatiti na račun siromašnih. Ali ta pohlepa kao i grešna zavist može se roditi i u srcima siromaha. To nam govori da se ovom zapovijeđu nipošto ne želi spriječiti borba za socijalnu pravdu, za izgradnju društva koji će pravednije raspoređivati materijalna dobra. Ako se to dogodi, onda će i pohlepa za tuđim imanjem i zavist biti znatno reducirani u narodu.⁷³

Budući da se desetom Božjom zapovijeđu osuđuju grešna zavist i nezasitna pohlepa, potrebno je nešto reći o tim manama koje čine nesretnim svakog onoga koji dopusti da se one rasplamsaju u njima. Što se tiče grešne zavisti, već knjiga Postanka upozorava na činjenicu da su razorne posljedice njezine prisutnosti (Post 4,3-8). Sirah tvrdi da je zavidljivac opak čovjek jer prezire svoje bližnje i okreće leđa onima koji ga mole za pomoć (Sir 14,8). Sveti Pavao pak poručuje da je zavist opreka ljubavi (1 Kor 13,4). A tamo gdje nema ljubavi, nema ni istinske radosti. Da je zavist neprijatelj ljubavi a samim tim i radosti, o tome nam govori i vlastito iskustvo. Stoga deseta Božja zapovijed ne štiti samo druge od naše zavisti nego i nas same od razorne snage zavisti ako dopustimo da se ona udomaći u nama. Prepuštajući se toj mani, čovjek više škodi sebi negoli drugima. I umjesto da sa zahvalnošću gleda na darove koje mu je Bog dao i njih razvija, čovjek je sklon grešno žudjeti za onim što pripada drugima. I to je razlog njegovoj ne-

⁷² Vidi: *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2535-2540.

⁷³ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 199-200.

sreći. Očito je stoga da se protiv grešne zavisti čovjek treba boriti. A to će uspješno učiniti ako je zahvalan Bogu na primljenim darovima i ako je velikodušno darežljiv prema drugima.⁷⁴

Što se pak tiče nezasitne pohlepe, najprije treba reći ovo: svi smo mi u svojem srcu osjetili želju za većim imanjem i posjedovanjem i u tom smislu sebe uspoređivali s drugima. Takve želje i čežnje same po sebi i nisu zle, ali sve dotle dok ne postanu cilj života. Ako postanu cilj života, onda one tiraniziraju čovjeka i sve oko njega. Bogatstvo samo po sebi nije zlo, zla je nezasitna pohlepa za njim kao i njegove popratne pojave: vlastito ropstvo, otvrdnuće srca, sebičnost... Kad čovjeka obuzme pohlepa, ta nezasitna strast, vremenita dobra se pretvaraju u idole, a oni koji za njima žude, u njihove robove. Imajući to u vidu, nije teško shvatiti zašto Isus upozorava na pogubnost robovanja Mamoni i na nužnost oslobađanja od tog ropstva (Mt 6,19-21.24; 19,23-24; usp.: 1 Tim 6,9-10). Jer samo onaj koji nije zarobljen vremenitim dobrima, iznutra je slobodan i siromašan u duhu (usp.: Mt 5,3), što je nužni uvjet za sreću i blaženstvo. Uz to treba reći da pohlepa pojedinaca unosi nemir i razdor među ljudima i narodima. Povijesno iskustvo kazuje da je neuredna žudnja za bogatstvom, vlašću i slavom često uzrokovala sukobe i ratove. Iz svega toga čovjek treba izvući pouku: ne služiti zemaljskim idolima već jedino Bogu.⁷⁵ I eto nas ponovno na terenu prve Božje zapovijedi.

Zaključna zapažanja

Nakon ovog kratkog predstavljanja Deset Božjih zapovijedi, iz kojeg je vidljivo da se one tiču svih segmenata osobnog i društvenog života, evo nekoliko zaključnih zapažanja. Netko će se zasigurno zapitati: Ako je Dekalog „putovnica za nebo“⁷⁶, te ako „prekršiti jednu za-

⁷⁴ Usp.: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 201-202. Kada govori o zavisti, sv. Toma Akvinski preuzima definiciju od sv. Ivana Damaščanskog: „Zavist je žalost zbog tuđeg dobra.“ Otud je jasno da je po svojoj naravi grijeh. A kako je ona žalost zbog dobra drugoga, ako je to dobro zapreka vlastitoj superiornosti, Toma zaključuje da je zavist kći oholosti. Vidi: T. D'AQUINO, *I vizi capitali*, 258-305.

⁷⁵ Vidi: M. VUGDELIJA, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, 202-206. O važnosti siromaštva u duhu da bi se čovjek ispravno postavio prema vremenitim dobrima, vidi: Mauro COZZOLI, „Il decimo comandamento“, *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, 1127-1128.

⁷⁶ I. FUČEK, *Bogoštovlje. Molitva*, 34.

povijed znači povrijediti sve ostale“⁷⁷, tko se onda može spasiti? Kada bi se čovjek oslanjao samo na vlastite snage, bilo bi nemoguće opsluživati sve zapovijedi Dekaloga jer one su doista zahtjevne.⁷⁸ Ali s Božjom pomoću ono što se na prvi pogled čini nemogućim, postaje moguće. Kada Bog čovjeku nešto nalaže, On mu ujedno udjeljuje i milost da realizira ono što je On zapovjedio. I sve to Bog čini radi čovjekova dobra.

Opsluživanje Deset Božjih zapovijedi uvelike koristi svakom čovjeku. I to ne samo u perspektivi vječnosti nego i sadašnjosti. Ako promatramo vrijednosti koje štite te dobra koja donose, onda možemo s punim pravom zaključiti da su Božje zapovijedi temelj i uvjet ljudske slobode. One su u službi slobode, sve zajedno i svaka pojedinačno. Prva zapovijed pokazuje koliko je važan osobni odnos s Bogom. Taj odnos mora biti ekskluzivan jer samo kao takav on oslobađa čovjeka od ropstva u odnosu na druge ljude i na bilo koju prolaznu vrijednost. Druga zapovijed poručuje da ispravan odnos s Bogom oslobađa čovjeka od pogrešne ideje da se zloporabom Njegova imena smiju polučiti vremenita dobra. Treća zapovijed oslobađa čovjeka od pomame rada i slijepog povjerenja u profit. Četvrta zapovijed podsjeća djecu da trebaju poštovati svoje roditelje jer od kvalitete obiteljskih odnosa uvelike ovisi kakvoća osobnog življenja. Ostalih šest zapovijedi tiču se najznačajnijih vrijednosti i dobara bližnjega: njegova života, njegova bračnog partnera, njegova vlasništva, njegova dobra glasa, njegova cjelokupnog životnog okruženja. Ove zapovijedi zahtijevaju apsolutno poštovanje tih dobara i zabranjuju njihovo oskrnuće. Jasno, te zabrane imaju oslobađajući karakter: one svakom pojedincu garantiraju život u istinskoj slobodi.⁷⁹ One ne samo da garantiraju slobodu nego tu slobodu dovode do pune zrelosti i odgovornosti. Stoga zapovijedi treba promatrati kao izraz Božje ljubavi prema svakom čovjeku i cijelom ljudskom rodu. Ovdje je međutim potrebno reći i ovo: da je Dekalog instrument slobode, to mogu shvatiti i prihvatiti samo oni koji istinski vjeruju u Boga. Većina pak onih koji ne vjeruju u Boga promatraju De-

⁷⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2069.

⁷⁸ Werner H. Schimdt tvrdi: Premda je Deset Božjih zapovijedi lakše ostvarivo od zahtjeva Govora na gori koji su radikalniji i zahtjevniji, nipošto ih nije lako opsluživati. Usp.: W. H. SCHMIDT, *I dieci comandamenti e l'etica veterotestamentaria*, 42.

⁷⁹ Usp.: Klemens STOCK, *Dono di Dio e comandamento di Dio nel decalogo e nelle beatitudini* (Roma: Edizioni AdP, 2011.), 16-21. Vidi: PAPA FRANCESCO, „Messaggio“, *10 piazze per 10 comandamenti. Viaggio tra le Dieci Parole d'amore che danno senso alla vita* (Roma: Edizioni Rinnovamento nello Spirito Santo, 2013.), 15.

kalog kao balast a ne kao put do slobode.⁸⁰

Kao vjernici zasigurno ćemo pomisliti: budući da se Dekalog podudara s naravnim moralnim zakonom koji je upisan u srcu svakog čovjeka, bilo bi logično da se on prihvati kao temelj univerzalne etike o kojoj se proteklih decenija naveliko govorilo. Tim više jer „deset vrednota koje su u temelju Dekaloga, nudi jasan temelj za povelju pravâ i sloboda koji vrijede za cijelo čovječanstvo“.⁸¹ Međutim, teško je očekivati da će se to dogoditi imajući u vidu da mnogi ne prihvaćaju ne samo tradicionalno katoličko tumačenje naravnog zakona i Dekaloga nego ni samu činjenicu da naravni zakon postoji, a sam pak Dekalog odbacuju. No ostavimo tu temu po strani, a svoju pažnju posvetimo vjernicima jer je Dekalog odavno u Katoličkoj Crkvi postao mjerilo ponašanja dobrih kršćana. Naime, Deset Božjih zapovijedi je dijagram koji pokazuje do koje su se mjere vjernici moralno i duhovno razvili.

Na žalost, višestoljetno kršćansko iskustvo govori da nemali broj kršćana ne shvaća ozbiljno sve Božje zapovijedi. Neki od njih ne priznaju da su one, kako kaže sveti Klement Aleksandrijski, božanske misli koje uvelike koriste svima a određene su za naše vječno spasenje.⁸² Jedan od razloga tomu jest i ovaj: odviše je toga u današnjem svijetu što narušava autentičnu vjerničku i moralnu svijest i kod samih kršćana. Dovoljno je spomenuti samo neke činjenice: mnoge su države ozakonile pobačaj koji se, u ne tako davnoj prošlosti, u nekim zemljama kažnjavao smrtnom kaznom.⁸³ Osim toga, neke su zemlje legalizirale eutanaziju i sklapanje istospolnih brakova. Liberalizam se duboko infiltrirao u sve pore društva, napose je kontaminirao područje seksualnog morala. Sve to i mnogo toga drugoga negativno utječe i na same vjernike. Nije stoga lako moralno razmišljati i živjeti u ovom našem vremenu. Potrebno je mnogo snage, hrabrosti i nadasve Božje milosti kako bi se kršćani uspješno suprotstavili napastima koje dolaze ne samo od svijeta već i od đavla i vlastitog tijela. A motiva za takvu borbu oni imaju mnogo. Ovdje bih spomenuo samo jedan: opsluživanje Božjih zapovijedi donosi ne samo nutarnju slobodu, nego i istinsku

⁸⁰ Usp.: Anselm GRÜN, *I dieci comandamenti. Segnaletica verso la libertà* (Cinisello Balsamo [Milano]: Edizioni San Paolo, ²2012.), 10.

⁸¹ PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Biblija i moral. Biblijski korijeni kršćanskog djelovanja* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost 2010.), br. 31. Vidi: Anto POPOVIĆ, „Biblija i moral – prema dokumentu Papinske biblijske komisije“, *Bogoslovska smotra* 79 (2009.), 379.

⁸² Usp.: Klement ALEKSANDRIJSKI, *Odgojitelj* (Split: Služba Božja, 2006.), I., 13, 103, 1; str. 285-286.

⁸³ Vidi: L. CICCONE, „Non uccidere“. *Questioni di morale della vita fisica*, 153-154.

sreću i mir duši. To su vrijednosti koje se ne mogu ničim kupiti, one se mogu samo moralnim vladanjem zaslužiti. Isplati se stoga živjeti za moralne i duhovne vrijednosti sadržane u Dekalogu. Ne samo radi vječnoga spasenja nego i radi blagoslovljenog života ovdje na zemlji. Deset Božjih zapovijedi takav život garantira jer omogućuje da čovjek živi u harmoniji sa sobom, s bližnjima i sa samim Bogom.

TEN COMMANDMENTS

Summary

Starting from the fact that the Ten Commandments are the foundation of Christian morality, the author of this article introduces each commandment briefly and individually. He uses religious teaching formula since he sees God's commandments as a general principle that should be interpreted in the light of subsequent moral criteria. Since the Decalogue coincides with the natural moral law which is inscribed in the heart of every man, he notes that God's commandments are universal and valid for all time. Consequently, in the final part of the article the author expresses the wish that the commandments would be adopted as the basis of a universal ethic. However, since many people do not accept the existence of natural law, and reject the Decalogue, the author's writing is intended particularly for believers. In his conclusion, the author encourages believers not to be discouraged, despite the demanding requirements of the Decalogue. The reason for this is that if a person faithfully follows God's commandments, that person will be guaranteed a free and blessed life on earth and, most importantly, bliss in heaven.

Key words: *Ten Commandments, Decalogue, natural moral law, God, parents, the most important values and the good of the neighbor, freedom, a passport to heaven.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan